

КУҢА-КУҢА

Анатолий АКСАКОВ:

РЕСПУБЛИКА ПУСЛАХЭН СУЙЛАВНЕ СЕНТЕРЕС ТЭЛЛЕВПЕ ХУТШАНАПАР

Раҗсей Патшаләх Думин депутатәпе Анатолий Аксаковпа тәл пулса каласма җак сыру хистерә. Вәл редакцие Шупашкар хулинчен килнә.

«Хисеплә редакци!»

Сирән хаҗатәр Патшаләх Думин Чавашран суйланнә депутатә А.Г. Аксаков республика пусләхә пулассишән кәрешме хатәр тесе пәрре мар сырнәччә. «Майлә самант» җитсен вәл җакан пирки лайәх шухәшласа татәклә хурав парә тенәччә. Җав «майлә самант» җитесси пите иккәлентерет пире. Анатолий Геннадьевич – тәнче шайәнче ыра ят илнә финансист тата экономист, вәл Европәра, Америкәра иртекен тәрлә форум хутшәннине час-часх курапнар-илтетпәр. Унан пеләвне Раҗсейри чи авторитетлә җынсем, бизнесменсем пысәка хураҗсә, ахальтен мар вәл телеэкртан тухма пелмест. Җершыв шайәнчи депутатән еҗ уксийә те, республика пусләхәннине танлаштарсан, самай пысәкрах. Апла Мускавра ашә йәва җавәрнә җыннән Шупашкара каялла тавәрнма мән сәлтав пултәр?

Валентина Ирина Малеевсем».

Турә сырни пулчә-ши

– Анатолий Геннадьевич, Эсир Малеевсен тәп ыйтәвне мәнле хуравланә пултәтәр? Түррән те уҗән – җак мәшәран нимәнле иккәленү те ан юлтәр тесе.

– Түррән те уҗән хуравлатәп: республика пусләхән җитес суйлавне хутшәнатпәрах. Ку вәл – татса каланә сәмах.

– Эпир пелнә тәрәх Малеевсем – пурнәҗ туги-масине ативсе курнә җынсем. Тен, ахальтен иккәленмәҗсә вәсем. Республика пусләхән пин-пин тивәҗ пурнәҗламалла, пур еҗ-пусшән та явап тытмалла. Чәннипе каласан, Сире, Мускавра хәтлә вырнаҗнә җынна, җак мән тума кирлә? Тен, Эсир суйлава хәвәр партие пропагандәлас тәллевпе хутшәнар-ха, анчах җентересшәнех-ши

Эсир? Ун чухне Шупашкара тавәрнмаллах пултәр вәт.

– Җәмәл ыйту мар ку... Аңа ячәшән кәна хуравлаймән, чуна уҗса пама тивет. Хаҗат страницинче кун пирки каласни вырәнлах та мар пуль. Пәр япалана кәна җирәппән паләртса калама пултәрәтәп: җентересшә ш а н а т а п . Шанчәк пулмасан кәрешәве тухмәттә та.

– Ман шутпа, чунәр мән ыйтнине каласан пачах та ытлашши пулмә. Пелетәр вәт-ха, җынсем паян хитре цифрәсене те, ыра пуласләха шантарнине те – нумай-нумай япалана – ененсех каймаҗсә. Чун тәпәнчине вара, вәл чәнах та шалтан, җеререн тухат пулсан, аңланма пултәрәҗсә.

– Мәнх апла... Пелетәр вәт, эпә Пушкартра чаваш җемийнче җуралса үснә. Еләк-авал пирән несәлсем унта куҗса кайнәранпа пәр емер кәна иртмен, анчах та атте-анне хамәр йәх историне нихәҗан та манман. Пире те час-часх каласа паратчәҗ аңа, хәйсем те ялаңх аса илетчәҗ. Аттесен йәхә хальхи Патәрел тәрәхәнчен тухнәскер, аннесен – Шупашкар җывәхәнчен. Ача чухнех хәй патне туртатчә мана чаваш енә, кунта җитсе курас килетчә. Җак туйәма эпә халә те аңлантарса параймаҗтәп, таванләх туртәмә пул вәл. Анчах та пурнәҗ урахлах килсе тухрә: анне чирленипе Кырма, җемҗерх климата, куҗса кайма тиврә. Унта та чаваш нумай иккен: Симферопольте, Севастопольте, Евпаторире, Перевальнайәнче... Нумайәшәпе тулашса кайрам. Чи кирлине аңлантәм эп ун чухне: чаваш халәхә җав тери пысәк халәх, пирән җершывра (ун чухне – СССР) чаваш хисеплә ят. Чавашсене пур җәрте те еҗчен, җирәп, җав вәхәтрах җемҗе кәмәллә пулнәшән хисеплетчәҗ... Мускавра аспирантура верәннә чухне аңсәртран Шупашкар хәрәпе паллашрам,

кайрахпа унпа җемҗе җавәртәмәр. Кәштах тәшмәш еннелле туртәнас сын пулсатәк эпә җакна шәпа, тура сырни тейәттәм. Тепәр тесен, чәнах та шәпа тәл пултарнә пуль пире.

Манән пулас мәшәрам республика ертүҗисенчен пәрин – нимән үстермесәр калатәп, пурнәҗ тәршәпәх халәхшән еҗсленә җыннән – хәрә иккен. Унтанпа вара хунәм мана

ответлә вырәнә еҗлет. Җакан пек талантлә, пултарулла җынсем җершывәпе мән чухлә! Чаваш халәхә тени вәл Чаваш Республикинче пурәнакан халәх тенинчен чылай аңләрах пелтерәшлә.

Вәл тәнчипәх тымар янә. Җак пысәк вәя – интеллект, экономика, финанс вәйне – пәр чәмәра пухайсан республика мәнлерәх хәватлән аталанса кайма пултарнине аңланатә-и эсир? Ытти реҗионсем җапла тавәҗсә те. Җакна кура эпә те нумайәшне

таван республикаҗа җыхәнса еҗлес енене җавәрма пултәрәтәм.

– Түррипе каласан, республика уҗа күрес тесен ентешләх ертүҗи е республика пусләхә пулса

«Чаваш халәхә тени вәл Чаваш Республикинче пурәнакан халәх тенинчен чылай аңләрах пелтерәшлә».

республика пурнәҗсә җынчен тата ытларах каласа кәтартрә, пәтәм чунтан юратса пәрахрам эпә чаваш тәнчине. Кунтах юлма емәт тытрам.

«Чавашән хисепне каялла тавәрмалла»

– Җав тери тәләнмелле истори. Анчах та вәл тахсан пулса иртнәскер. Халә вара эсир җемийпәх Мускавра пурәнәтәр. Сирән ятәр тәнчипәх паллә...

– Тәнчипәх паллә тесе ытла җәклесе ан ярәр-ха... Тәрәссипе каласан, Шупашкара каялла тавәрнмаллах иккенне эпә шәпах Мускавра аңланса илтәм. Эпә унта чавашсен ентешләхне ертсе пытам, җер-җерматурентешпә паллашрам (калех шәпа!). Кам кәна пулса еҗлемәҗсә-ши вәсем! Ученәйсем, инженерсем, писательсем, журналистсем, артистсем, экономистсем, предпринимательсем, җар җыннисем. Юристсем те нумайән, хәшә-пәри Генеральнай прокуратура та, Раҗсейән Следстви Комитетәнче те

еҗлемесен те майсем пур-җе...

– Ку тәрәсех. Анчах та эпә республикән паянхи ертүҗисем ку тәләшпә мән те пулин тума тәрәшнине курмаҗтәп. Система текенни җук. Унта та, кунта елкәрме тәрәшәҗсә пек, анчах та пайти сахал. Җавна кура вәсем халәх шанәҗне җухатаҗсә, экономика тәпсәр җырмана тәксе антарсаяни те куҗкәретех. Предпринимательсемпе пултарулах интеллигенцийән капашсәр пысәк вәйәпе пач та уҗа курмаҗсә, вәсене хәйсенчен пистерәҗсә. Раҗсей шайәнче ялхуҗаләх министрә таранччен пур пирән чаваш. Николай Васильевич Федоровпа манән хамән та хутшәнүсем чаплах мар, анча җак унан вәйәпе, майәсемпе уҗа курмалла мар тенине пачах пелтермест. Таван республика пулашма пултаракан җынна хамәртан пистермелле мар, пәр-пәрне күренсе-күлешсе җүренинче лайәххи нимән те җук.

– Чәнах та аңланма йывәр пирән ертүҗсәсене...

– Җук, вәсене шәпах аңланма пултәр. Акә нумаях пулмасть эпә Патшаләх Думинче Мускав хулине Чаваш Республикинчен аслә пелү илме пынә студентсемпе тәл пултәм. 100 яхән җамрәк пухәнчә – чаваш, вырәс, тутар, мәкшә ачисем... Кайран тата нумай шәнкәравлакан пулчә, тәлпулу җынчен хыпар җитейменнипе унта хутшәнайманшән пәшәрханса каләҗрәс студентсем. Аңлансамәр, куҗем – паянхи чи маттур җамрәксем, республикән ылтән фончә, талантлә, тарән шухәшлавлә е, халхилле каласан, креативлә ачасем. Эпә вәсемпе чылай хушә каләҗрам, нумай ыйтәва хуравларәм, Чаваш Республикпе Раҗсейән паянхи пурнәҗне җутатса патәм. Җав вәхәтрах чун җатәрласа ыратрә, куҗсуль тухас вәснәх җитрә. Пелетәп вәт-ха, часах вәсем вәйлә специалистсем пулса тәрәҗсә те... е Мускаврах юлаҗсә, е ют җершыва тухса каяҗсә. Таван ене тавәрнәканни сахал пултәр. Җакан пек мән чухлә җамрәка җухатрә республика юлашки җулсенче! Мәнә пула? Ним пытармасәр каламалла – дипломәсемпе диссертацийәсене укҗалла туяннә пусләхсене вәсем кирлә мар, лешсен хәйсен ашә вырәнәсене җухатасран сехри хәпат. Паянхи кун влаҗсә ларакансенчен чылайәшән таван республикәшән, таван халәхшән ыра еҗ тавасси пулса та җук. Вәсен пәртен-пәр тәллевә – пусләх пуканә җынче май пур таран ытларах лараси.

– Каллех емерхи ыйту юлат: мән тумалла?

– Җак ыйтәва хуравлас тесе кәрешәпәр те республика пусләхне суйланә вәхәтра. Эпә пелетәп: республика пултарулла җынсем юнә-ха. Талантлә чавашсем җершывра та нумай. Вәсем таван тәрәха малалла аталантарасишән, унан ятне җүлө җәкләссишән кунта пурәнакансемпе пәрлө еҗсләччәр тесе пәтәм вәя хунә пултәтәм.

– Анатолий Геннадьевич, тавах уҗән каләшәшән.

– Сире те тав. Ырләх-сывләх сунатәп.

Николай МАКСИМОВ каласнә

СҰЛТИСЕМ СИНЧЕН

САПЛАСКЕРСЕМ
ВЁСЕМ,
ПИРЕ АС
ПАРАКАНСЕМ

Республика пуслăхэ Михаил Игнатьев министрсен кабинетёпе шахматла вылять тейён: ертүсёсене улаштарать те улаштарать.

Информаци политикин министрне ёсрен хатарса ун ыраңне хайён администрацийён пуслăхне лартни-не нимёнпе те аңлантарма сук пулэ. Пёлекенсем каласёе-ха: ку въл випмунча историйёпе сыханна япала. Валентина Андреева хайён пуканне массалла информаци хатёресен саварне хуплайманнипе сұхатна теҫсё.

Андреева, паллах, власть ыйтнине тарашсах пурнасларё-ха. Хаҗат редакторёсене пёрин хысҫаң теприн улаштарса пётерчё, ирёклё авторсен кёнекисене патшалăх шучёпе каларттарма чарчё, кашт та пулин хайне май шухăшлан журналстене радио- телеэфиртан, хаҗат-журналтан пистерчё... Пурпёрах Игнатьева юравла пулаймарё. Юлашкинчен вара ун ыраңне журналистсем хушшинче «чаваш Черномырдинё» ят панă Александр Иванов йышăнчё. Йывăр тапри ҫамал пултăр та, Раҫсей премьер-министрё пулнă Виктор Степанович Черномырдин каларăшсеме халăхра халь те анекдот пек сұресчё. Александр Степанович вара унран та ирттерет: республикари массалла информаци хатёресен редакторёсене пухсан въл каласăва тўрех «журналистика – чи авалхи иккёмёш профессия» сáмахсенчен пусланă (пёрремёш профессия аса илтермесёрах пёлетёр пулэ). Тен, республика пуслăхне суйламалли самант сывхарса пынă май халăха сывăхрах пулас тесен агитацияпе пропаганда ёсне чан та ҫакан пек сын ертсе пымалла?

Хайне министран калариччен Андреева чаваш халăхне тепёр «парне» туса хаварчё. Въл ирттернё конкурс хысҫаң «Хыпаран» тёп редакторё халь – хаҗат ёсёпе нихăсан та аппаланса курман Валерий Туркай поэт (ахалли мар, «халăх поэчё»). Паллах, экс-министр ку ыйтава пёччен татса паман, сўлерехисене итленё. Унтисем вара суйлав вăхăтёнче яка чёлхеллё трибун кирлё тенё пулать. Ҫеспёл пек хёрў трибун пирён Туркай кăна. Сур ёмёрне въл шăпах Ҫеспёл Мишшин шинельне пёркенсе ирттернё: ун ячёпе хисепленекен фонда ертсе пынă, поэт палăкё умёнче хайён сұламла сáввисене тавралăх илтмелле кăшкăрса каланă...

Ҫапла вара, паянхи кун влаҫра ларакансем, унтах юлас тесе, политика фигурисене унталла та кунталла куҫарасчё. Анчах та хушăнакан хисепсене ыраңпа улаштарни суммăна пачах та улаштарманнине шкулта математика вёреннё кашни ҫынах лайăх пёлет.

ЮБИЛЕЙ

Шупашкарта ССО юхамё 50 сұл тултарнă ятпа студентсен строительство отрячёсен активсёсем тёл пулчёс.

Ку юхамă республикари Мускаври энергетика институтчён Атъл тарăхёнчи (Шупашкарти) филиалён студентсеме пусарса янă. Вёсем «Энергия» отряд йёркеленё. Ҫак отряд пирвайхи сұлсенчех нумай-нумай пысăк ёс тума – электролинисем хывма, пурăнмалли сұрт-йёр тата промышленность предприятийёсен корпусёсене хăпартма пултарнине кăтартса панă. Кёсех юхам республикари пур аслă тата ятарла ватам пёлў паракан вёренў заведенийёсенче саралнă. Чаваш комсомолё пусарнипе йёркеленекен строительство отрячёсем пётём халăх хуҫалăхёшён пысăк пёлтерёшлё вай пулса тăнă. Вёсем комсомолан Пётём Союзри ударла стройкисенче – Химкомбинат, Шупашкар ГЭСё, Шупашкарти промышлен-

ность тракторёсен заводё, Хура тапралла мар тарăх объекчёсем тунă сёрте вай хунă. Ҫаванпа пёрлех таван сёршыври нумай облаҫсемпе крайсенче, хуласемпе республикасенче, Венгри Халăх Республикинче те ёсленё.

Шăпах ҫав юхамă тёрлё сұлсенче активла хутшăнна сынсем пуханчёс Шупашкарта. Вёсенчен нумайашё паян - производствăна ертсе пыракансем, палла политиксем, ученайсем, ытти ёсре палăрнă сынсем.

Вёсем хушшинче Энвер Аблякимов, Евгений Тертышный, Лев Дольников, Николай Иванов, Нуриам Андрабаев, Вячеслав Федоров, Михаил Якимов, Николай Егоров, Алексей Леонтьев тата ыттисем. Вёсемпе пёрлех палла кунă хай вăхăтёнче ССО юхамне аталантарас ёс хутшăнна политиксем – Федераци Канашён членё Галина Николаева, Патшалăх Думин депутатёсем

Валентин Шурчановпа Анатолий Аксаков та уявларёс. Пурте малашне те пёрле пулмашкан, стройотрядри тата комсомолри туслаха малалла та хастаррăн сирёплетмешкён пулчёс.

ҪАПЛА ҪАВ...

КАМАН МЁН КЁҪЁТЕТ

Ноябрён 18-мёшёнче Чаваш Республикин Патшалăх Канашён 25-мёш сессийён пёрремёш сыпăкё иртрё. Унта пăхса тухнă тёп ыйту – «Чаваш Республикин 2015-мёш тата 2016-2017-мёш сұлсем валли планламалли республика бюджетчё».

Ыйту ансат пулманнине кура сессия пусламашёнче парламент председателё (е урăхла – спикерё) Юрий Попов депутатсене нихсанхинчен нумайрах каласнипе тёлёнтернё. Сăмахё вара икё япала тавралла пынă – тёп ыйтава пăхса тухнă чухне цифрасене ытлашши тишкерсе пăхмалла мар (ку вёт бюджет йышăнна чухне!) тата республика пуслăхне Михаил Игнатьева Правительство сұртёнче чаплă мунча туса пётерме чармантармалла мар. Чăнах та, спикер нимён пытармасартумасър ҫапла каланă: «Республика пуслăхёпе правительство администрацийёнче ёслекенсен те канма право пур. Мёншён ан пултăр? Хайсене хайсеме хисепленекен предприятия-организация ертўсисен кашнин ҫакан евёр мунча пур тесе шухăшлатăп». Ара, кам хирёслетёр, ҫапла та пулў. Хăв уксупа хăв хуҫа – тыт та ларт мунча, рехетлен унта чун каничен.

та – хуравне кётсе илеймен. ЧР бюджет укши-тенкипе мёнле усă курнине тёрёслесе таракан палата председателё Татьяна Минина та хуравласшăн пулман.

Унсър пуҫне Моляков сессияре тепёр хёрў ыйтава та сёкленё. Ытти депутатсене въл вёсне ситиччен пурнаҫланайман программасемпе туса пётереймен объектсем республикари ытла нумай пулнине аса илтернё. Чи малта тараканнисен шутёнче «Сёнё хула» федерация программ (унта сынсен тахҫанах пуранма пусламалла, анчах та халлехе чи кирлё коммуникациясене те ырнастарса пётереймен), тасатмалли сооруженисен (БОС) кол-

литорне те хывма чараннă, ҫаван пекех Тавай районёнчи канализацйрен те каяшсем тўрремёнех ҫырманă юхса тухасчё. Унсър пуҫне ҫак тарана ситиччен въл е ку объекта тума хывнă укша-тенкён пайти те курансах каймасть иккен-ха. Акă «Таса шыв» программăла усă курса Върнарта сёршер миллион укша тақкаланă (шутне никам та асăнма пултараймасть), анчах крансенчен халё те симёсрах тёслё шыв юхат, кил хуҫисен вара ҫак шывшăн ыттисенчен хаклăрах тўлмет. Шупашкарта тем пысăкаш Пър керменёпе Правительство сұртёнчи мунчана тавиччен бюджет укшине чи кирлё ыйтусене татса пама ярсан халăхшăн усаллăрах пулчёчё тет депутат.

Анчах та Моляков чёнсе калани «Единая Россия» фракция депутатёсене ним чухлё те палхантармасть. Вёсем спикер сáмахне «тёрёс»

аңланнă: цифрасене курманҫи тунă. Тёрёссипе, единороссем бюджет ҫинчен калакан саккун проектне сўтсе те явмарёс. Вячеслав Александров палла финансист та, оппозиция хирёсleme сáлтав тупайманнипе, упăшки арамне кредитпа туфли илсе панине рекламалакан видеоролика тёслех ыраңне илсе кăтартнипех ҫырлахрё. Ҫапла вара влаҫра ларакансен партийё («Единая Россия» фракция Патшалăх Канашёнче чи пысăкки пулнине унăн сассисем ытларах) бюджет проектне пёрремёш вулавпа йышăнассишён сасаларё. Пётёмёшле вара аңа ноябрён 27-мёшёнче, сессия тепёр сыпăкёнче, йышанмалла.